

Daniel Wałach*, Joanna Hydzik*

KONCEPCJE PODZIEMNEJ TRASY TURYSTYCZNEJ W REJONIE STAREGO MIASTA BYSTRZYCY KŁODZKIEJ

---

1. Wprowadzenie

W drugiej połowie 1999 r., na terenie porozbiórkowym po byłym więzieniu i w rejonie ul. Kupieckiej w Bystrzycy Kłodzkiej, zaczęły ujawniać się coraz częściej zapadliska, które jednoznacznie świadczyły o istnieniu w podłożu nieznanymi dotychczas wyrobisk podziemnych. Jeszcze tego samego roku w miejscu powstałego dużego zapadliska zgłębiono pierwszy szybik, w którym na głębokości 6,0 m natrafiono na nieznanymi dotychczas duże sklepione komory, stanowiące podziemną część wyburzonego więzienia. Ekspertyzy w tej sprawie opracował Zespół Naukowy z Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, a zlecone prace badawczo-poszukiwawcze i udostępniające wykonało specjalistyczne Przedsiębiorstwo Robót Rewaloryzacyjnych w Bystrzycy Kłodzkiej.

Według oceny Zespołu Naukowego z AGH w rejonie tym mogły występować dalsze ciągi komór i korytarzy podziemnych, a także dwu lub trzykondygnacyjne podziemia. Według informacji zawartych w materiałach archiwalnych Urzędu Miasta i Gminy Bystrzyca Kłodzka oraz przekazów ustnych mieszkańców miasta, istnieje duże prawdopodobieństwo, że łączna długość połączonego systemu podziemnych komór i korytarzy wynosi ok. 1 km.

W roku 2000, na podstawie odkrytej sieci zagruzowanych wyrobisk podziemnych, zainicjowano połączenie tych wyrobisk w Podziemną Trasę Turystyczną pod Dzielnicą Staromiejską Bystrzycy Kłodzkiej. W ramach otwartej w 2002 r. trasy turystycznej udostępniono 350,0 m² powierzchni wystawienniczej w komorach o wysokości do 6,0 m (rys. 1). Według pomysłodawców udostępniony do zwiedzania niewielki odcinek Podziemnej Trasy Turystycznej mógł stanowić w przyszłości jedną z największych atrakcji miasta, a jego piwnice, lochy i część nadziemną można by było wykorzystać na atrakcyjne lokale.

---

* Katedra Geomechaniki, Budownictwa i Geotechniki, Wydział Górnictwa i Geoinżynierii, Akademia Górniczo-Hutnicza, Kraków

Rys. 1. Fragment nieczynnej Podziemnej Trasy Turystycznej w Bystrzycy Kłodzkiej

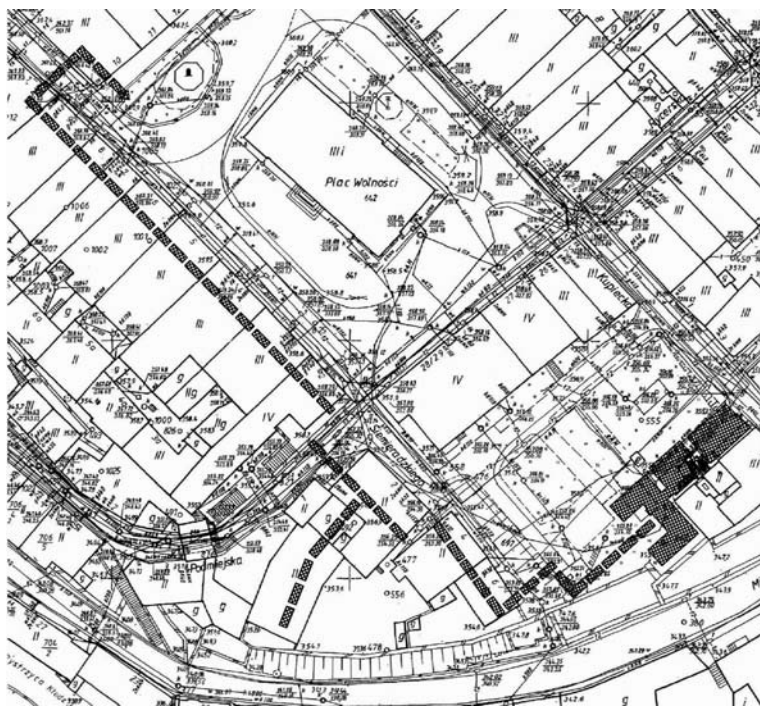
Niestety Trasa czynna była tylko przez okres ok. 2 miesięcy, jednak wraz z opracowaniem przez władze miasta Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Bystrzyca Kłodzka 2007–2013 [1] temat powstania i dalszego rozwoju Podziemnej Trasy Turystycznej stał się ponownie aktualny.

W roku 2009 wznowiono współpracę między Urzędem Miasta i Gminy Bystrzyca Kłodzka i Akademią Górniczo-Hutniczą w Krakowie. Współpraca ta miała dotyczyć wsparcia merytorycznego przy realizacji zadań związanych z procesami rewaloryzacji i rewitalizacji podziemnych obiektów w Bystrzycy Kłodzkiej. Stąd, w dniach od 6 do 17 lipca 2009 roku, autorzy tej pracy wraz z grupą studentów Wydziału Górnictwa i Geoinżynierii Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, wykonali prace badawczo-rozpoznawcze obiektów podziemnych znajdujących się wzdłuż Murów Miejskich w Bystrzycy Kłodzkiej [4]. Przeprowadzona inwentaryzacja pozwoliła ocenić aktualny stan techniczny badanych obiektów oraz umożliwiła opracowanie koncepcji dalszego rozwoju Podziemnej Trasy Turystycznej w Bystrzycy Kłodzkiej.

2. Dotychczasowe koncepcje Podziemnej Trasy Turystycznej w Bystrzycy Kłodzkiej

W 2001 r. w celu urealnienia sprawy powstania i dalszego rozwoju Podziemnej Trasy Turystycznej w Bystrzycy Kłodzkiej opracowano dwie koncepcje dotyczące jej kształtu i zasięgu. Opracowanie to zostało przygotowane przez Zakład Usług Inwestorskich „Rewaloryzacja” Sp. z o.o. w Kłodzku [3].

Pierwszy wariant „A” (rys. 2) zakładał wejście w obręb dawnego więzienia przez nowowzbudowany pawilon. Dalszy przebieg Trasy — udostępnionymi wyrobiskami w kierunku podziemnej trzykondygnacyjnej części piwnic pod budynkiem Wójtostwa. Według opisów mieszkańców, w latach po II wojnie światowej istniało jeszcze takie przejście. Niestety wraz z pojawieniem się zapadliska, przejście to zostało zagruzowane materiałem porożbiórkowym z nadległej kamienicy. Następnie prawdopodobnie należałoby wykonać chodnik podziemny łączący te wyrobiska z piwnicami pod pierzeją zachodnią Rynku z dojściem do budynku przy pl. Wolności 10 i ewentualnie szukać dojścia wyrobiskami do Ratusza.

Rys. 2. Wariant „A” Podziemnej Trasy Turystycznej w Bystrzycy Kłodzkiej

Drugi wariant „B” (rys. 3) zakładał wejście w obręb dawnego więzienia przez nowowzbudowany obiekt kubaturowy o szerszym przeznaczeniu turystycznym. Dalszy przebieg Trasy — udostępnionymi wyrobiskami w kierunku ul. Kupieckiej istniejącym przejściem pod jezdnią, piwnicami budynków ul. Kupieckiej i pierzeją wschodnią Rynku do budynku pl. Wolności 22 lub pl. Wolności 17. Według stwierdzeń mieszkańców — istniało stare przejście z dawnego więzienia do budynku dawnego Sądu przy pl. Wolności 22. Wyjście z Trasy zaplanowano w budynku przy pl. Wolności 17, lub ewentualnie wcześniejsze dojście wyrobiskami do Ratusza.

Wszystkie roboty likwidacyjne w tym rejonie zalecano ograniczyć do niezbędnych, aby nie utrudnić przyszłościowego połączenia istniejących wyrobisk w ciągu Trasy.

Rys. 3. Wariant „B” Podziemnej Trasy Turystycznej
w Bystrzycy Kłodzkiej

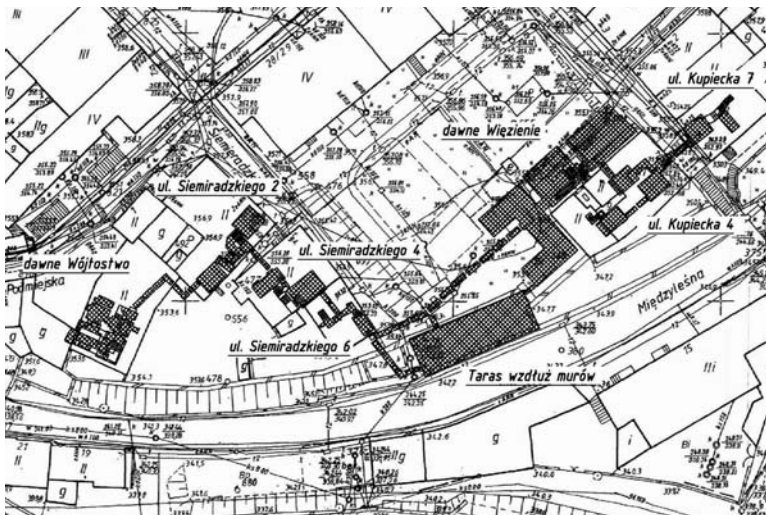
W pierwszej kolejności proponowano prowadzić roboty górniczo-budowlane udostępniające w rejonie przyszłej Trasy Podziemnej ale zabezpieczające górotwór zgodnie z Metodą Z-S [2]. Zalecano także doprowadzić do Starówki dla celów grzewczych gaz ziemny, ponieważ mogła zaistnieć konieczność przeznaczenia części komórek lokatorskich na Trasę Podziemną i z konieczności likwidację tych, które w chwili obecnej przeznaczone są na składowiska opału dla lokatorów.

3. Uzupełnienie koncepcji rozwoju Podziemnej Trasy Turystycznej

Przyjęte koncepcje dalszego rozwoju Podziemnej Trasy Turystycznej w Bystrzycy Kłodzkiej wydają się być prawidłowe. Należy podkreślić, iż na podstawie przeprowadzonych prac badawczo-rozpoznawczych stwierdzono bardzo dużą atrakcyjność turystyczno-poznawczą zinwentaryzowanych obiektów podziemnych [4]. Obiekty te cechują się zróżnicowanym stanem technicznym, ale także ciekawą budową architektoniczną (interesujące sklepienia i zwieńczenia stropów, ciekawa konstrukcja wyrobisk, ciekawy układ lokalizacyjny poszczególnych wyrobisk — wyrobiska wielopoziomowe, możliwość połączenia w jeden ciąg pojedynczych wyrobisk itp.). Wydaje się zatem zasadne podjęcie dalszych prac

związanych z możliwością modernizacji, zabezpieczenia i rozszerzenia Podziemnej Trasy Turystycznej. Oczywiście zakres tych prac związany będzie z przyjętą koncepcją dalszego rozwoju Trasy.

Ze względu na lokalizację i zakres przeprowadzonych prac badawczo-rozpoznawczych wydaje się zasadne rozwinięcie koncepcji wariantu „A” Trasy Podziemnej. Oczywiście, w przyszłości nic nie stoi na przeszkodzie połączeniu wariantu „A” i „B” w jedną całość, tak więc obie koncepcje można rozbudowywać i udostępniać niezależnie. Ze względu na konieczność poniesienia znacznych kosztów podczas prowadzenia prac udostępniających możliwa jest rozbudowa Podziemnej Trasy Turystycznej stopniowo. W pierwszym etapie rozpatrywanego wariantu uzupełniającego, zaleca się udostępnić wyrobiska od byłego Więzienia w kierunku podziemnej trzykondygnacyjnej części piwnic pod budynkiem Wójtostwa (rys. 4). Połączenie to można wykonać poprzez wyrobiska znajdujące się w budynkach przy ul. Siemiradzkiego 2, 4 i 6. Ciekawym rozwiązaniem wydaje się być uwzględnienie także w ciągu Trasy stosunkowo dużego obiektu jakim jest Taras (rys. 5) wzdłuż murów obronnych. Stosunkowo niewielkim nakładem finansowym można go zagospodarować na dużą salę ekspozycyjną. W tym celu należałoby wykonać przykrycie tego obiektu bazując na otworach znajdujących się w murze zewnętrznym dawnego Więzienia oraz dokonać niezbędnym prac porządkowych. Włączenie tego obiektu do Podziemnej Trasy Turystycznej można dokonać poprzez układ wyrobisk zaznaczonych na rysunku 4 lub poprzez bezpośrednie połączenie z obiektami podziemnymi dawnego Więzienia.

Rys. 4. Uzupełnienie wariantu „A” Podziemnej Trasy Turystycznej w Bystrzycy Kłodzkiej

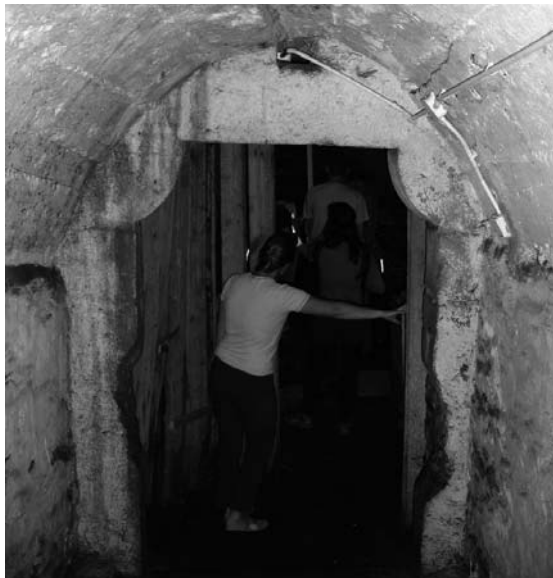
Dodatkowo można połączyć istniejące wyrobiska w dawnym Więzieniu z wyrobiskami znajdującymi się w budynkach przy ul. Kupieckiej 4 i 7. Pozwoliłoby to zwiększyć zakres Podziemnej Trasy Turystycznej o kolejne wyrobiska, a wykonane prace stanowiłyby początek udostępniania wyrobisk według wariantu „B” proponowanej Trasy.

Rys. 5. Widok Tarasu w rejonie byłego Więzienia

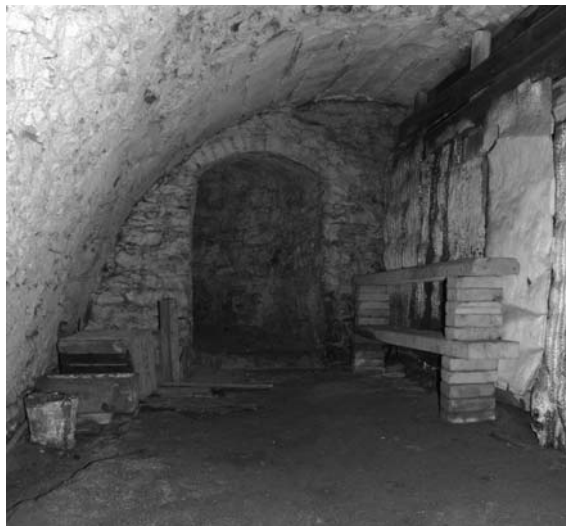
Proponowany wariant Podziemnej Trasy Turystycznej obejmuje zatem wyrobiska znajdujące się:

- w budynku dawnego Więzienia,
- w budynkach przy ul. Kupieckiej 4 i 7,
- chodniki łączące wyrobiska dawnego Więzienia z wyrobiskami przy ul. Siemiradzkiego,
- w budynku Tarasu wzdłuż murów obronnych,
- w budynkach przy ul. Siemiradzkiego 2, 4 i 6 (rys. 6),
- chodniki łączące wyrobiska między budynkami przy ul. Siemiradzkiego i dawnego Wójtostwa,
- w budynku dawnego Wójtostwa (rys. 7).

Rys. 6. Widok na portal wejściowy — ul. Siemiradzkiego 2

Opcjonalnie Podziemna Trasa Turystyczna może kończyć się zwiedzaniem Baszty Wodnej znajdującej się nieopodal budynku dawnego Wójtostwa.

Rys. 7. Widok ogólny jednej z piwnic w budynku dawnego Wójtostwa

W kolejnym etapie prac udostępniających w zależności od przyjętej koncepcji rozwoju Trasy należy przeprowadzić prace badawczo-rozpoznawcze wyrobisk znajdujących się w rejonie Placu Wolności.

4. Program górniczych prac badawczo-poszukiwawczych związanych z adaptacją podziemnych obiektów zabytkowych

Górnice prace badawczo-poszukiwawcze powinny w pierwszym etapie objąć swoim zakresem wyrobiska nierozpoznane (nieudostępnione przez mieszkańców) a znajdujące się w analizowanych obiektach budowlanych. Pozwoliłoby to precyzyjnie określić zakres dalszych prac udostępniających (dodatkowe wyrobiska udostępniające i chodniki łączące).

Podczas udostępniania należy zwracać uwagę na stan techniczny obudowy poszczególnych wyrobisk, a w uzasadnionych przypadkach należy zastosować tymczasową obudowę drewnianą typu podporowo-rozporowego.

Należy dokonać szczegółowego rozeznania, czy dalsze prace udostępniające nie stworzą określonego zagrożenia dla części nadległej powierzchni (chodnik, jezdnia itp.). Jeżeli tak — poszczególne odcinki należy zamknąć dla ruchu pieszego i ewentualnie kołowego. Wspólnie z uprawnioną do tego rodzaju prac osobą zbadać, czy kontynuowane prace udostępniające w rejonach występowania wyrobisk pod ścianami budynków, fundamentami itp., nie zagrażają stateczności tych obiektów — jeżeli tak, należy uściślić technologię wykonywania prac udostępniających, po uprzednim wykonaniu odpowiednich zabezpieczeń.

W uzasadnionych przypadkach dla ustalenia sposobu posadowienia nowej obudowy należy zbadać szerokość fundamentów, sposób ich posadowienia i głębokość. W trakcie górniczych prac badawczo-poszukiwawczych należy także zbadać przyczyny infiltracji wody do udostępnionych wyrobisk.

W miejscach przewidywanych wyrobisk łączących i chodników udostępniających należy wykonać poziome wiercenia penetracyjne. W uzasadnionych przypadkach należy także zastosować wiercenia pionowe zarówno z poziomu powierzchni terenu jak i z poziomu wyrobisk dla zbadania, czy poniżej nie znajdują się inne wyrobiska niższych kondygnacji. W otworach tych można dodatkowo wykonać badania za pomocą kamery endoskopowej. W celu wykrycia istniejących pustek, zagruzowanych wyrobisk itp. można także wykorzystać badania geofizyczne.

5. Podsumowanie i wnioski końcowe

Podziemna Trasa Turystyczna zgodnie z założeniami pomysłodawców może stanowić jedną z największych atrakcji turystycznych Bystrzycy Kłodzkiej. Realizacja wybranej koncepcji wymaga jednak przeprowadzenia dalszych prac badawczo-rozpoznawczych w podziemiach i z poziomu terenu.

Proponowany wariant rozwoju Podziemnej Trasy Turystycznej uwzględnia najbardziej aktualny stan wiedzy na temat istniejących obiektów podziemnych oraz wpisuje w ciąg proponowanej Trasy wyrobiska już do tego celu przygotowane — dawna Trasa Turystyczna. Należy zaznaczyć, iż ze względu na skomplikowany stan własności poszczególnych obiektów dalszy rozwój Podziemnej Trasy Turystycznej wymaga powszechnej akceptacji lokalnej społeczności dzielnicy staromiejskiej Bystrzycy Kłodzkiej.

Koncepcja utworzenia Podziemnej Trasy Turystycznej w Bystrzycy Kłodzkiej wpisuje się w założenia polityki władz miasta dotyczącej aktywizacji i rozwoju dzielnicy staromiejskiej. Stworzenie i dalszy rozwój Podziemnej Trasy Turystycznej pozwoli na odtworzenie turystycznej konkurencyjności Bystrzycy Kłodzkiej w obszarze sudeckim jako „Miasta Królewskiego” oraz osiągnięcie stabilizacji jego długofalowych funkcji turystycznych i administracyjno-gospodarczych w strategicznym rozwoju Turystycznego Hrabstwa Sudetów i regionu Dolny Śląsk [1].

LITERATURA

- [1] Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Bystrzyca Kłodzka 2007–2013. Archiwum Urzędu Miasta i Gminy Bystrzyca Kłodzka, Bystrzyca Kłodzka 2006 (www.bystrzycaklodzka.pl)
- [2] Podziemna Trasa Turystyczna — koncepcja wstępna. Archiwum Urzędu Miasta i Gminy Bystrzyca Kłodzka, Kłodzko 2001 (praca niepublikowana)
- [3] *Strzelecki Z.*: Metoda Z-S kompleksowego zabezpieczenia pod względem górniczym i budowlanym zagrożonych zabytkowych miast w Polsce. AGH, Kraków 1986
- [4] *Walach D., Hydzik J.*: Prace badawczo-rozpoznawcze obiektów podziemnych znajdujących się wzdłuż Murów Miejskich (od Baszty Wodnej do Rycerskiej) Dzielnicy Staromiejskiej w Bystrzycy Kłodzkiej, Kraków 2009 (praca niepublikowana)